

1986-05-05

OMRÅDE AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÄRD I NORRBOTTENS LÄN
BD 20 KÖNKÄMÄ-MUONIO ÄLV, KIRUNA PAJALA KOMMUNER
(2 DELSTRÄCKOR) KUMMAENO-RÅSTONSÖLKÄ

<u>Karta:</u> 28M NO, SO	<u>Läge:</u>	<u>Area:</u> 114 000 ha
29M NV, NO, SV, SO		varav ha land
30L NO, 30M NV, SV, SO		och ha vatten
31K 31L SV, SO		
32K		

Naturgeografisk region:

32d, 36d, 49a, 52a.

Landskapsformer: Se resp delsträcka.

Terrängformer: Se resp delsträcka.

Vegetationstyper: Fjällhed, barrskog, blandskog, lövskog, myrar, sjöar och vattendrag, äng.

Intresseaspekter (ej rangordnade): Primära: G H E B Z L
Sekundära: O S

Urvalskriterier (förutsättningar för områdets naturvärde):

A Ett av landets mest imponerande system av glacifluviala erosions- och ackumulationsformer. Framstående exempel på stor fjällälv som hör till ett av Nordeuropas största oreglerade vattensystem.

B Väsentligen opåverkat område.

C Förekomst av flera hotade växt-, däggdjurs-, och fågelarter.

Förutsättningar för att områdets naturvärde skall bibehållas: Karaktären av obrutet fjällområde och älvens naturliga vattenregim bevaras intakt. Skogsbruk.

Värdet kan påverkas negativt av: Dämning, vattenståndsreglering, vattenavledning, utsläpp.

Planering och säkerställande: Råstonsölkä är beläget i Rostu obrutna fjällområde. Kummaeno och Könkämäälven är skyddade mot vattenkraftsutbyggnad enligt naturresurslagen. Fågelskyddsområde finns i Kuttainen.

1986-05-05

BD 20

Området berör område av riksintresse för friluftsliv nr 1

och område av riksintresse för kulturminnesvård nr 60

Området gränsar mot Lapplands län i Finland.

Områdets huvuddrag:

Gränsälven Könkämä-Muonio älv rinner upp i fjälltrakterna kring Treriks-röset och mynnar i Torneälven strax nedströms Pajala. Älven heter Könkämä älv i sitt övre lopp, ned till ca 1 mil uppströms Karesuando, och därefter Muonio älv.

Landskapet kan i stort sett karakteriseras som fjäll och förfjällterräng ned till strax ovan Karesuando (Könkämä älv). Därefter löper älven (Muonio älv) genom ett landskap av bergkullslätttyp, där höjdskillnaderna knappast överstiger 200 m. Rikedomen på starkt varierande, utomordentligt välutbildade, glaciala och glacifluviala former är stor längs hela älvsträckan. Karesuandoområdet är ett klassiskt palsmyrområde.

Älven omges i den övre halvan, Könkämä älv, av fjällbjörkskog, medan den nedre halvan, Muonio älv, rinner i barrskogsregionen. Omgivningarna är mycket myrrika och palsmyrar är vanliga i den övre delen av området. Könkämä älv är biologiskt föga känd. Muonio älv är något bättre känd. Den präglas av kraftig iserosion och steniga, sparsamt bevuxna stränder är vanliga. Raningsmarkerna (strandslättemarker) på deltaområdenas holmar och stränder hyser en artrik ängsvegetation.

Älvens flora har ett stort inslag av arter med nordlig eller östlig huvudutbredningstygdpunkt. Detta skiljer älven från de flesta andra svenska älvar. Polargullpudran, en nordlig art, är en av sällsyntheterna i områdets flora. Vid Karesuando finns även lokaler för den i Sverige ytterst ovanliga arten, venhavre.

Könkämä-Muonio älv ingår i och gränsar till två områden av stort värde för den högre faunan. Bl a finns den utrotningshotade uttern i älven och några av dess biflöden. Varg och järv är också rapporterade från omgivningarna. Minst ett 130-tal fågelarter finns rapporterade från älven och dess omgivningar t ex sångsvan, sädgås och fjällgås. Flera sel och holmar i älven utgör viktiga rastlokaler för flyttfåglar, särskilt änder, skrakar och vadare. Goda häckningsbiotoper finns också. Hela älven hyser goda populationer av bl a öring och harr, medan laxen bara går upp i Muonio älv och sedan väljer det finska biflödet Lätäseno framför Könkämä älv. Könkämä-Muonio älv har en för vårt land unik evertebratfauna. Här finns en rad extremt nordostliga arter, t ex bäcksländorna *Chloroperla serricornis*, *Capnia vidua* och *Nemoura sahlbergi*, inte sällan med sina enda svenska förekomster just i gränsälven.

1986-05-05

BD 20

Värdeomdöme:

Könkämä-Muonio älv hör till ett av Europas största oreglerade vattensystem och har som helhet ett mycket stort naturvärde. Könkämä-Muoniodalen har storslagna och utomordentligt välutbildade glaciala och glacifluviala former. Nordligaste delen av Könkämä-älven utgör en representativ del av det mest imponerande systemet av glacifluviala erosions- och ackumulationsformer i landet. Detta är en mycket viktig lokal för demonstration av deglaciation och postglacial utveckling. Älven ingår i och gränsar till ett par värdefulla faunaområden. Älvdalens fauna har som helhet en mycket framträdande nordöstlig prägel och evertebratfaunans sammansättning är enastående för landet. Kilpisjärvi är av stort limnologiskt intresse och en finländsk forskningsstation finns vid sjön. Flera värdefulla häcknings- och rastplatser för fågel finns längs älven. Även älvfloran har ett stort inslag av både arter med nordlig och med östlig utbredning och flera av dessa växtarter är sällsynta i landet.

Anmärkningar:

Nordligaste delen av Könkämäälven är klass I objekt och Kumaälven är klass II samt södra delen av Könkämäälven antingen klass II eller III objekt i fjällutredningens geomorfologiska kartering. Området berör två faunaområden av klass II. Hela älven är upptagen på den internationella vattenskyddslistan, Projekt Aqua.

Referenser:

Statens Naturvårdsverk, 1969: Norrlandsälvarnas naturvärden. Värdegraderad bedömning av Torne, Kalix och Pite älvars samt Vindelälvens betydelse för forskning och turism. SNV Publ 1969:13.

1981: Faunaområden i fjällregionen. Kartläggning av de hotade arternas viktigaste tillflyktsområden. SNV PM 1295.

Se även BD 20.1 och BD 20.2.

1986-05-05

DELOMRÅDE AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD I NORRBOTTENS LÄN
BD 20.1 KÖNKÄMÄ OCH KUMMAENOS DALGÅNGAR SAMT RÅSTONSÖLKÄ TILL KARELIAND

Karta: 31K 31L SV 32K

Läge:

Area:
varav
och

ha
ha land
ha vatten

Naturgeografisk region:

36d, 49a

Landskapsformer: Fjäll, förfjällterräng, älvdal.

Terrängformer: Morän, drumliner, rik- och storblockig morän, meandersträcka, terrasser, torrdalar, rullstensåsar, slukås, delta, flacka isälvsavlagringar, dyner, palsar.

Vegetationstyper: Alpin vegetation, lövskog, barrskog, myrar, sjöar och vattendrag, ängar.

Intresseaspekter (ej rangordnade): Primära: G H E B Z
Sekundära: L O S

Urvalskriterier (förutsättningar för områdets naturvärde):

Se BD 20.

Nyckelord: Älvdal, isälvsavlagringar, palsar.

Förutsättningar för att områdets naturvärde skall bibehållas:

Karaktären av obrutet fjällområde bevaras.

Planering och säkerställande:

Rostonsölkä och Kummaenos dalgång ligger i Rostu obrutna fjällområde men älvdalen ligger utanför.

Områdets huvuddrag:

Köncämäälven utgör en oreglerad gränsälv till Finland. Riksobjektet består av älvdalen som ligger kring 400-450 m ö h och fjällplatån Råstonsölkäs nordostrand samt delar av platån som är en mycket flack och vidsträckt högslett kring 700-800 m ö h. Omfattande system med isälvsrännor finns på Råstonsölkä och längs dess rand där överspolningsrännorna vid Suvijoki-komplexet är bäst utvecklat. I Köncämädalen dominerar isälvsavlagringar bl a som kuperade kullar väster om Lammavaara. Även Kummaenos dalgång som utgör en nordlig fortsättning av Köncämädalen är fylld av isälvs sediment och även finare sediment troligen avsatta i en issjö.

1986-05-05

BD 20.1

Även Kummaeno löper genom sin dalgång i en välformad meandersträcka och ett mycket mäktigt system med rullstensåsar finns parallellt med vattendraget. I dalgången finns inslag av ängsbjörkskog i den vanliga mossrika hedbjörkskogen. Söder om älven och vid Treriksröset påträffas lavrika hedbjörkskogar. Till skillnad mot mer sydligt belägna björkskogsområden är inslag av fjällhedar insprängda i skogen vanligt förekommande. En märklig inlandslokal för strandråg finns på ett flygsandfält vid Kunna eno. Fjällräv och fjälluggla finns i området och särskilt under gnagarår torde individkoncentrationerna vara stora. Utter har tillfälligt observerats vid Kunna eno.

Sydost om Kummaeno ligger sjön Arpujärvi som katastroftappades 1905 och blottlade en serie strandlinjer. Det material som medföljde vattenmassorna avsattes i form av en sandur öster om sjön.

Palsmyrkomplex är vanliga i Könkämädalen t ex öster om Arpujärvi. Roston-sölkä präglas av glesvuxna och lavrika torra-skarpa rishedar samt även gräshed. Vid Vukkasenvaara i södra delen av Könkämädalen påträffas isälvs-terrasser med heltäckande hårt renbetade lavmattor. Här finns också en utpostlokal för tall. Riksobjektet ingår som en perifer del i ett faunaområde med hotade arter.

Kilpisjärvi har ett stort biologiskt, särskilt limnologiskt forskningsvärde.

Älvsträckan Könkämä älv från Kilpisjärvi till Karesuando ligger i sin helhet inom fjällbjörkskogsregionen och mossrika hedbjörkskogar dominerar i området. Talrika myrar, vanligen palsrika blandmyrar och rismyrar, finns vid älven och i dess närhet. Ställvis når även torra eller friska rishedar ner mot älven.

Delar av riksobjektet ligger inom ett viktigt faunaområde (Liedakke-Tavva-vuoma) där bl a järv vistas regelbundet. Varg och utter har också rapporterats från området liksom bl a sällsynta sjö- och rovfåglar.

I övrigt är älven föga biologiskt känd.

Kilpisjärvi har ett stort biologiskt, särskilt limnologiskt, forskningsvärde.

Värdeomdöme:

Se BD 20.0.

1986-05-05

BD 20.1

Anmärkningar:

Älven ingår delvis i faunaområde av klass II "Liedakke Tavvavuoma". Nordligaste delen av Könkämäälven är klass I objekt och Kumaälven är klass II samt södra delen av Könkämäälven antingen klass II eller III objekt i fjällutredningens geomorfologiska kartering. Området berör två faunaområden av klass II. Hela älven är upptagen på den internationella vattenskyddslistan, Projekt Aqua.

Referenser:

Sydow, U von 1983: Vegetationskarta över de svenska fjällen. Blad 1 Tre-riksröset/Naimakka (31J/31K/32J/32K).

Ulfstedt, A-C 1982: Geomorfologiska kartbladen 32J Treriksröset, 32K Kummavuopio, 31J Råstojaure, 31K K Naimakka - beskrivning och naturvärdesbedömning. SNV PM 1555.

Fjällplaneringen, SNV, 1986.

Se även BD 20.0.

1986-05-05

DELOMRÅDE AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD I NORRBOTTENS LÄN
BD 20.2 MUONIO ÄLV: FRÅN KARESUANDO TILL UTLOPPET I TORNEÄLVEN,
KIRUNA, PAJALA KOMMUN

<u>Karta:</u> 28M NO, SO	29M NV, NO	<u>Läge:</u>	<u>Area:</u>	ha
SV, SOM	30L NO		varav	ha land
30M NV, SV, SO			och	ha vatten
31L SV, SO				

Naturgeografisk region:

32d, 49a, 52a

Landskapsformer: Bergkullslätt, älvdal.

Terrängformer: Morän, moränbacklandskap, drumliner, terrasser, torrdalar, kursudalar, rullstensås, sandur, flacka isälvsavlagringar, dyner.

Vegetationstyper: Barrskog, blandskog, lövskog, blandmyr, sjöar och vattendrag, äng.

Intresseaspekter (ej rangordnade): Se BD 20.

Urvalskriterier (förutsättningar för områdets naturvärde):

Se BD 20.

Förutsättningar för att områdets naturvärde skall bibehållas: Se BD 20.

Planering och säkerställande: Se BD 20.

Områdets huvuddrag:

Muonio älv har längs denna sträcka ett slingrande lopp med flera skarpa krökar. Älvfåran är bitvis, särskilt i sitt nedre lopp, nedskuren och omgiven av 15-20 m höga brinkar.

Ur stormorfologisk synpunkt kan landskapet betecknas som bergkullslätt längs hela älven. Älvsträckan har i viss mån likartad prägel som Könkämäälven. Stora glacifluviala stråk går fram mot älven, i den nordligare delen från SV, i söder mera från V och NV. Stråken innefattar storartade ackumulationer, bl a åsar och sandurfält. I anslutning till isälvsavlagringarna uppträder dyner flerstädes, bl a öster om Karesuando, kring Pingisjokis mynning i Muonioälven och öster om Saivomuotka. Drumlinsfält når på flera ställen fram till älven. I anslutning till biflödena Merasjoki, Parajoki, Areaajoki etc finns några av landets mest imponerande kursudalar, djupt inskurna i fast berg.

1986-05-05

BD 20.2

Älvsträckan rinner genom ett mycket myrrikt skogslandskap. Fjällbjörk-skogar dominerar till några mil S Karesuando där tallskogar tar överhanden. Tallhedar av torr lavristyp med främst kråkbär, lingon och ljung i fältskiktet dominerar. På låglänta och fuktiga marker är blåbärsgranskog vanlig. Hönsbär är ofta påtagligt riklig i fältskiktet i granskogarna. Myrmarkerna består till större delen av blandmyrar med strängar och flarkar och hyser vanligen fattigkärrsvegetation. Kulturmärken finns främst i anslutning till de ganska talrika byarna vid älven.

Stränderna kantas ofta av blandskogar av frisk ristyp. Steniga, av iserosion präglade stränder är vanliga, särskilt längs forssträckor. De har ofta gles men artrik vegetation med al och viden, främst grön-, blek- och lappvide, närmast skogen. Videna är nedpressade så att de får ett krypande växtsätt. I fältskiktet framträder blåttåtel, ljung, kråklöver, slåtterblomma, fjällkvanne, fjällnejlika, tätört och kung Karls spira.

De flesta holmar och breda stränder med finkorniga substrat har utnyttjats som slåttermarker. Här finns en tät ört- och gräsvegetation på högre partier dominerad av tuvtåtel. Nedre landstranden har här starrvegetation vanligen av norrlandsstarr. Andra ofta förekommande arter på strandängarna är älvsallat, nordlig backruta, strandveronika vilka alla har nordlig eller östlig huvudutbredning och lappblågull.

Artrika stränder vid t ex bäckraviner eller stränder med grundvattenutflöden finns också liksom artfattiga myrstränder.

Vattenvegetationen är ställvis välutvecklad i lugnflytande partier av älven. Vanliga arter längs hela älvsträckan är fjälligelknopp och ålnate medan vanlig igelknopp, hårslinga och hästsvans är allmänna bara i de nedre delarna.

I några av Muonio älvs biflöden finns utter. Mink och bisamråtta är ytterligare vattenberoende däggdjur som lever i området. (För djurlivet i övrigt se BD 20.0).

Selen kring Muonio och dess holmar är viktiga för fågellivet både som häckningsbiotop och rastlokal. Holmarna har intressant vegetation och framför allt Ojasensaari är välundersökt.

Kuttainenselet och dess närmaste omgivning är en viktig fågelrastlokal.

Värdeomdöme:

Se BD 20.0.

Anmärkningar:

Området gränsar till faunaområde av klass II, "Pessinki".

1986-05-05

BD 20.2

Referenser:

Johansson, H & Odell, G, 1981: Muonio älv. Naturinventering. Länsstyrelsen i Norrbottens län, planeringsavdelningens rapportserie 1981:21.

Se även BD 20.0.